

BOSNA'DA BİR İLİM VE AKSIYON GELENEĞİ: DERViŞ SPAHiÇ EFENDİ; HAYATI, MEDRESESi, ÖĞRENCİLERİ VE ESERLERİ

Merzuk Grabus*

Öz

DerViş Spahiç Efendi 1893 yılında Bosna Hersek'in Zenica şehrine bağlı Pojske köyünde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini kendi köyünde almıştır. Daha sonra vezirler şehri Travnik'te Elçi İbrahim Paşa Medresesi'nden mezun olmuştur. Elçi İbrahim Paşa Medresesi 1706 yılında kurulan tarihî bir Osmanlı eğitim müessesesidir. DerViş Spahiç Efendi burada okurken Muhammed Hazım Korkut ve Muhammed Asım Korkut hocalardan istifade etmiştir. 1928 yılında icazetnamesini alan Spahiç Travnik'te imamlık, mekteb-i ibtidaiyede muallimlik ve medresede müderrislik görevlerinde bulunmuştur. 1933 yılında ilk mektep mezunu olmayanların medresede okumasını engelleyen reformu benimsemeyen DerViş Spahiç Efendi Travnik'teki görevlerini terk etmiştir. 1934 yılında köyü Pojske'de medrese kurmuştur. Bu medresede eğitim-öğretim metodu olarak klasik usulleri takip etmiştir. Medresenin tek müderrisi DerViş Spahiç Efendi, başta Zenica ve Travnik olmak üzere civar vilayetlerden buraya okumak üzere gelen talebeleri yetiştirmiştir. Medrese, Yugoslavya'nın Komünist idaresi tarafından kapatılınca kadar on iki sene hizmet vermiştir. 25 Şubat 1947 tarihinde medresenin kapatılmasıyla müderris DerViş Spahiç Efendi hapse atılmış ve hayatının altı senesini mahkûm olarak geçirmiştir. Hapisten çıktıktan sonra DerViş Spahiç Efendi imamlara periyodik olarak seminerler vermiş ve eski talebelerinin imamlık yaptıkları yerlerde seyyar-vaiz olarak görev yapmıştır. Ahir ömründe beş tane eser telif eden Spahiç 20 Mart 1978 yılında vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: DerViş Spahiç Efendi, İslâm, Medrese, Talebe, Eser, Zenica, Travnik.

TRADITION OF SCIENCE AND ACTION IN BOSNIA: DERViSH SPAHIC EFENDI; HIS LIFE, MADRASAH, DISCIPLES AND WORKS

Abstract

DerViş Spahic Efendi was born in the year of 1893, in the Pojske village, city of Zenica in Bosnia and Herzegovina. He undertook his first step in education in his own village. Afterwards he graduated from the Madrasah of Elci İbrahim Pasha, in the city of viziers, i. e. Travnik. The Madrasah of Elci İbrahim Pasha is a historical Ottoman school founded in 1706. During his education in this school, DerViş Spahic Efendi benefited from his teachers, Muhammad Hazım Korkut and Muhammad Asım Korkut. After being rewarded his diploma (ijazatnamah) in 1928, Spahic started his career firstly as imam, then as a teacher in the primary school and as a mudarris in the madrasah in Travnik. After refusing to acknowledge the reform of 1931, which prevented the acceptance of students to madrasah without finishing the primary school beforehand, DerViş Spahic Efendi left all his duties in Travnik. In 1934, he founded a new madrasah in his own Pojske village. In this school he continued to follow classical methods of education. As a sole teacher in this school, DerViş Spahic Efendi managed to attract a vast number of students from neighboring Towns, especially Travnik and Zenica. This school continued its service for twelve years, before being shut down by the communist government of Yugoslavia. After the closing of madrasah on 25th of February in 1947, DerViş Spahic Efendi was thrown into prison, where he was going to spend next six years of his life. After being released, DerViş Spahic Efendi started out on giving periodical seminars to imams and preaching in the villages where his former students were set up as imams. In the last years of his life, Spahic wrote five books before he died on 20th of March in 1978.

Keywords: DerViş Spahic Efendi, Islam, Madrasah, Talabah, Zenica, Travnik.

* Öğr. Gör., Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı
e-mail: merzuk85@hotmail.com - ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6958-8664>

Atrif/Citation: Merzuk Grabus, "Bosna'da Bir İlim ve Aksiyon Geleneği: DerViş Spahiç Efendi; Hayatı, Medresesi, Öğrencileri ve Eserleri" BAİD 11 (Haziran 2020): 64-88.

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Giriş

Bu makalede Bosna için büyük önem taşıyan Derviş Spahiç Efendi'den, onun yaşantı ve ahlâkından, yetiştirdiği öğrencilerden ve telif ettiği eserlerden bahsedilecektir. Derviş Spahiç Efendi'nin kendisi ve öğrencileri Bosna'da bir ilmî geleneğin temsilcileridir. Bu hareket sadece ilmî bir hareket değil aynı zamanda aksiyoner bir harekettir. Nitekim hepsi buldukları belde ve köylerde insanların hayatına ve dinî yaşantılarına bizzat dokunan bu aksiyoner insanlar, Bosna'da dini yaşantının kuvvet ve kalitesine büyük hizmetler sunmuştur. Derviş Efendi'nin hayatı ve mücadelesi penceresinden, ilim adamlarının sadece teorik ilmî meselelerle değil hayata dokunan öğrenciler yetiştirme işiyle de cansiparane uğraşmalarının ne kadar gerekli olduğu görülmekte, anlaşılmaktadır. Zira din, esasen kitaptan değil dini yaşayan şahsiyetlerden öğrenilmektedir.

Makalede Derviş Efendi'nin hayat serüveniyle birlikte öğrencileriyle de ilgili ulaşılabilen bütün kaynaklar incelenmeye çalışıldı. Makale mahiyet itibarıyla biyografik bir makaledir. Biyografik makaleler, önemli şahısların hayatları, eserleri ve topluma sundukları katkılar açısından derli toplu bilgiler verme yönüyle önemlidir. Zira çeşitli kaynaklarda bulunan bilgi kırıntılarını bir araya getirip okuyucuya sunmak bu tür makalelerle mümkün olmaktadır. Biz de çalışmamızda bunu yapmaya gayret ettik. Makale daha çok kaynak tarama ve bu tarama sonucu ulaşılan bilgilerin tasnifiyle birlikte yorumlanmasından oluşmaktadır.

1. Çocukluğu, Gençliği ve Eğitimi

Derviş Spahiç¹ Efendi 1893 yılında Zenica şehrine bağlı Pojske köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Mulo², annesinin ise Cemile Hatundur. Babası daha yirmi yaşında iken gözlerini kaybettiği için Derviş ve beş kardeşinin bakımını dedeleri Molla Mustafa üstlenmiştir. Derviş Spahiç ilk mektebini köyünde bitirdikten sonra 11 yaşında iken medrese tahsili için Travnik'e gitmiştir.³

Travnik Bosna'nın ortasında bulunan bir şehirdir. Saraybosna'nın 90 km. kuzeybatısında yer almaktadır. Kuzeyinde Vlasic (1943 m.) ile güneyinde

¹ Bosna'da pek çok yerde soyisim olarak kullanılmaktadır. Sipahigil manasını taşımaktadır.

² Molla isminin Boşnakça versiyonu.

³ Dzevdet Sobic, *İslamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica* (Travnik: Elci İbrahim Pasina Medresa Yayınları, 2015), 30.

Vilenica (1235 m.) dağları arasında bir vadide bulunmaktadır. Osmanlı Döneminde 1699-1850 yılları arasında Bosna Sancağının merkezi Travnik'tir.⁴ Bu dönemde medreseler içinde en önemlisi Elçi İbrahim Paşa medresesidir. Bu medresenin mezunları, İstanbul'da eğitim almış müderrislerden ders aldıkları için ayrı bir kategoride değerlendirilmiştir. Mezunlar genelde kadı, müderris, müftü gibi önemli görevlere atanmıştır. Bu medresenin müderrislerinden bazıları eş zamanlı olarak Travnik müftülüğü yapmıştır.⁵ Derviş Spahiç tarihî açıdan büyük önemi haiz bu şehirde kıymetli bir müessese olan söz konusu medreseye kaydolmuş ve 10 sene burada eğitim görmüştür. Derviş Spahiç kısa bir süre içinde Elçi İbrahim Paşa Medresesine uyum sağlamış ve en zeki softalarından⁶ olmuştur. Hocalarına en çok fıkıh alanında soru sorduğu ve o günün fikhî meselelerini klasik fıkıh kitaplarına kıyaslayarak anlamaya çalıştığı rivayet edilir. Daha sonra hizmet yıllarında da Derviş Efendi fikhî meselelerle iştigal etmiş ve bazı konularda fetva vermiştir. Onun ilmî yolculuğu devam ederken I. Dünya Harbi patlak vermiş ve dönemin gençleri, öğrencileri devlet tarafından silah altına alınmaya başlanmıştır. Travnik müftüsü ve Elçi İbrahim Paşa Medrese müderrisi Hazım Korkut Efendi, Derviş Spahiç'in askere gitmesini önlemek amacıyla onu Kahvica mahallesinin camiine imam-hatip olarak vazifelendirmiştir. Derviş Efendi böylece akşam, yatsı ve sabah namazlarını burada kıldırılmış, gündüz de medresedeki eğitimine devam etmiştir. Derviş Spahiç kısa bir süre sonra medreseden mezun olmuş ve hocası Asım Korkut Efendi'den icazetnamesini almıştır. İcazetnamesiyle alakalı olarak özellikle şu bilgi kayda değerdir: 1928 yılında Asım Korkut Efendi'nin verdiği icazetname dönemin reisu'l-ulemâsı⁷ Mehmed Dzemaaluddin Çauşević⁸ tarafından onaylanmıştır.

⁴ Kiel Machiel "Travnik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 41/308-311.

⁵ Mustafa Mehic, *İslamska obrazovna predavanja u tradiciji Sarajeva i drugih mjesta*, Glasnik, 2, (1982): 177.

⁶ Boşnakçada Medrese öğrencisine "Softa" denir. Bu tabir günümüzde de aynı şekilde kullanılmaktadır. Esasen Osmanlı döneminde genel itibarıyla medrese talebelerine softa denmekteydi. Zaman içinde bu kelime her ne kadar anlam değişikliğine uğrasa da bir Osmanlı kültürü olarak Bosna'da halen varlığını korumaktadır.

⁷ Bosna Hersek'in dinî lideri, İslam Birliği Riyaseti müessesesinin reisi veya Türkçe olarak Diyanet İşleri Başkanı. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Fikret Karcic, "Bosna Müslümanları Arasında Reisu'l-Ulema Müessesesi", çev. Mehmet Köse, *Divân Dergisi* 1, (1998), 27-35.

⁸ Mehmed Dzemaaluddin Çauşević 1914-1930 yılları arasında Bosna'da (Reisu'l ulemâlık)-riyaset yapmış ve Bosna Hersek'in en önemli âlimlerinden bir tanesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Aruçi, "Mehmed Cemaleddin Çauşević", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 28/447-448.

Burada Derviş Spahiçle birlikte icazetname alanlar içinde Hocası Asım Korkut'un çocukları Derviş ve Sirac Korkut da vardı ki ikisi de daha sonra Bosna tarihinin önemli simaları arasına girecektir.⁹

2. Ailesi

Derviş Spahiç Efendi'nin Abdullah, Omer,¹⁰ Dervisa,¹¹ Şida¹² ve Aişa¹³ isminde beş kardeşi vardı.¹⁴ Derviş Efendi daha 17 yaşında iken Zulejha¹⁵ Babic, isimli hanımefendiyle evlenmiştir. Fakat hanımı genç yaşta vefat edince kısa bir müddet sonra Mosor Köyü'nden Mehmed Hadzic¹⁶ Efendi'nin kızı Emina ile evlenmiştir. Bu izdivaçtan üç oğlu ve iki kızı dünyaya gelmiştir. Oğulları Nesib, Mustafa, Munir, kızları ise Safija¹⁷ ve Fatima¹⁸ isminindedir. Çocukları Elçi İbrahim Paşa Medresesi'nde müderris iken, Travnik'te dünyaya gelmişlerdir. Oğulları Nesib ve Munir de kurduğu medresenin mezunlarındandır.¹⁹

3. Yetiştığı ve Hizmet Ettiği Kurum Olarak Elçi İbrahim Paşa Medresesi

a. Medrese'nin Tarihçesi

Medrese adından da anlaşılacağı üzere Elçi İbrahim Paşa²⁰ tarafından 1706 yılında kurulmuştur. Banisi Elçi İbrahim Paşa 1704-1706 yılları arasında Bosna veziri olarak görev yapmıştır. İbrahim Paşa Travnik şehrinde görevini ifa ederken bu medreseyi inşa ettirmiş ve vakfiyesinden anlaşıldığı üzere Travnik'te büyük bir vakıf kurmuştur. Medreseye akar teşkil edecek şekilde vakıf eserlerini bıraktığı, ayrıca müderrislerinden talebelerine kadar, müstahdem kadrosu da dâhil herkesin buradan maaş veyahut burs aldığı da vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Özellikle vakfın kim

⁹ Sobic, *İslamska Pedagogoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 35-36.

¹⁰ Okunuşu Ömer'dir. Boşnakça'da Ö harfi yoktur.

¹¹ Bosna Hersek'te bayan isimleri genelde A harfiyle biter. Söz konusu isim de böyledir. Erkek olursa Derviş, bayan olursa Dervişa olur.

¹² Şida bayan ismidir. Esasen Raşida isminin kısaltmasıdır.

¹³ Aişa-Aişe.

¹⁴ Sobic, *İslamska Pedagogoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 29.

¹⁵ Züleyha.

¹⁶ Okunuşu Hacıç'tir.

¹⁷ Türkçesi Safiye.

¹⁸ Fatıma veya Fatma ismi Boşnakç'da Fatima olarak kullanılmaktadır.

¹⁹ Sobic, *İslamska Pedagogoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 37.

²⁰ Elçi İbrahim Paşa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Vedad Biscevic, *Bosanski Namjesnici Osmanskog Doba (1463-1878)*, (Sarajevo: Connectum, 2006), 222.

tarafından ve nasıl işletileceği beyan edilmiş ve talebelerin istifade edeceği tarzda bir kütüphanenin de tahsis edildiği bilgisine yer verilmiştir.²¹

Medrese'nin ilk binası Travnik'in Osoje mahallesinde kurulmuştur. İlk bina bir derslik ve altı odadan oluşuyordu. Bununla birlikte medresenin içinde bir tekke'nin de bulunduğu rivayet edilir. Bir rivayete göre medresenin dersliği zikir yapılan semahane olarak da kullanılmıştır.²² Vakfiyesinin beddua kısmında medresenin odalarını, talebeler ve dervişler hariç kimsenin kullanamayacağı, "Kim ki bu iki zümrenin dışında birilerinin burada kalmasına müsaade ederse Allah'ın laneti üzerine olsun" ibaresiyle beyan edilmiştir.²³ Anlaşılan odur ki vâkıf Elçi İbrahim Paşa, medrese binasının sadece eğitim gören talebelere hizmet vermesini arzu etmiştir. Medresenin müfredatıyla, plan ve programıyla alakalı olarak diğer medreselerden farklı olarak herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır, zira vakfiyesinde bununla ilgili herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Muhtemelen dönemin diğer medreselerinde mevcut plan program burada da uygulanmıştır.²⁴

Elçi İbrahim Paşa Medresesi'nin binası, tarih içinde görülen lüzum üzere zaman zaman onarım geçirmiştir. İlki kuruluşundan 75 sene sonra 1781 tarihinde gerçekleşmiştir. Daha sonra Avusturya-Macaristan hâkimiyeti döneminde 1892 yılında Laşva-Bugojno yolu genişletme çalışmalarında, zikredilen binanın yıkıldığı ve eski binanın 50 metre kadar yakınlarında eskisine uygun yeni bir binanın inşa edildiği bilgisi verilmektedir. Bu bina 80 kişilik bir derslikten, sağında ve solunda baş müderris-müftü odalarından, 150 kişi kapasiteli 35 odadan, dört büyük sınıftan ve iki hademe odasıyla iki banyodan oluşmaktadır. Medresenin camii ve şadırvanı de aynı külliye içinde idi. Bu dönemde onarılan medrese kubbeli

²¹ Alija Bejtic, "Elci hadzi İbrahim -pasin vakuf u Travniku-prilog kulturnoj povijewsti Travnika", *el-Hidaye*, 1, (1942), 4-9.

²² İsmet Kasumović, *Skolstvo i Obrazovanje u Bosanskom Ejaletu za vrijeme Osmanske Uprave*, (Mostar: İslamski Kulturni Centar, 1999), 209.

²³ Alija Bejtic, "Podaci za Kulturnu Povijest Vezirskoga Grada Travnika, Godisnjak Zemaljskog zavoda za zastitu spomenika kulture i prirodnih rijetkosti N.R. Bosne i Hercegovine", 2, (1954), 152-154.

²⁴ Bilal Hasanović, "İslamske Obrazovne İnstitucije u Bosni i Hercegovini od 1850. do 1941", *İslamski Pedagoski Fakultet u Zenici* 1, (2008), 205; Medreselerin müfredatı hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Cahid Baltacı, *İslam Medeniyeti Tarihi*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2010), 168-185.

ve iki ahşap minareli idi. Fakat 1918 yılında bu minareler bakımsızlıktan yıkılmış ve onarımları çok uzun süre yapılamamıştır.²⁵

Medrese binası bütün kısımlarıyla ancak 1894 yılında tamamlanabilmiştir. Medrese onarımının bitiminde İbrahim Başağaç Bey'in yazdığı 22 beytlik bir tarih giriş kapısının üstüne kazılmıştır. Bu tarihin kaligrafik kısmını Fevzi Dulic Efendi yaptığı için medreseye daha sonraki yıllarda onun adına hürmeten Fevziye Medresesi de denmiştir.²⁶

Medrese yukarıda da ifade edildiği üzere kendine ait Elçi İbrahim Paşa'nın vakıf eserlerinin gelirlerinden istifade ediyordu. Fakat 1903 yılında Travnik'te büyük bir yangın çıkmış ve onun neticesinde medreseye ait vakıf eserlerinin neredeyse tamamı yanmıştır. Bundan sonra maddî anlamda ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Daha sonra medrese yönetimi Travnik'in eşrafının yaptığı bazı yardımlarla eğitim-öğretimi zor şartlarda devam ettirmeye çalışmıştır. Talebelerden aylık yurt ücreti toplanarak hayatiyetini bir süre daha devam ettirmiş nihayetinde 1936 yılında İslam Birliği Riyasetinin yeniden reform edilmesiyle medrese orta öğretim-lise statüsünü kazanarak dönemin Vakıf ve Maarif İşleri'ne bağlanmıştır.²⁷

b. Medrese'nin Müfredatı ve Derviş Spahiç Efendi'nin Müderrisliği

Elçi İbrahim Paşa Medresesi'nin 1706 tarihinden Osmanlı'nın 1878 yılında Bosna'dan ayrılmasına kadarki dönem içinde, müfredatı ile alakalı, dönemin diğer medreselerinden farklı bir uygulamanın yapıldığı bilinmemektedir. Bunun sebebi de büyük ihtimalle diğer medreselerle aynı programa tabi olmasıdır.²⁸ Fakat Osmanlı'nın buralardan çekilmesinden sonra klasik medrese usullerinden farklı olarak bazı programlar takip edilmeye başlanmıştır. Bu manadaki ilk reform 1895 yılında yapılmıştır. Yapılan değişikliğe göre talebeler artık eskiden takip edilen halka usulünü terk edecek ve onun yerine yaş grubuna uygun üç seviye veya kategoride eğitim-öğretim takip edilecektir. Birinci seviyede Kur'an dersleri, Temel Dini Bilgiler, Sarf, Türkçe, Arapça ve Hüsnühat dersleri okutuluyordu. İkinci seviyede Kur'an dersleri, Hüsnühat, Nahiv,

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Elçi İbrahim Paşa Medresesiyle ilgili araştırmalarıyla bilinen Enisa Gazija-Pajt, "Elçi İbrahim Pasina Medresa - Kontinuitet odgoja i obrazovanja", Elçi İbrahim Pasina Medresa U Travniku 1706-2014, (Travnik: Elçi İbrahim Pasina Medresa, 2014), 86-87.

²⁶ Gazija-Pajt, "Elçi İbrahim Pasina Medresa - Kontinuitet odgoja i obrazovanja", 87-88.

²⁷ Gazija-Pajt, "Elçi İbrahim Pasina Medresa - Kontinuitet odgoja i obrazovanja", 90-91.

²⁸ Kasumović, *Skolstvo i Obrazovanje u Bosanskom Ejaletu za vrijeme Osmanske Uprave*, 210.

Fıkıh, Tarikat-Ahlak ve Mantık dersleri okutulurdu. Üçüncü seviyede ise Mülteka-Fıkıh, Şemail-i Şerif-Hadis, Nahiv, Mantık ve Kur'an-Kıraat dersleri program içinde yer almaktaydı. Bu program 1925 yılında fen dersleri dâhil olana kadar devam etti. 13 Mayıs 1933 tarihinde Vakıf-Maarif heyetinin kabul ettiği yeni program beş senelik medreselerde mecburi olarak okutulmaya başlanmıştır.²⁹

Derviş Spahiç Efendi mezun olduğu bu medresede 1928-1933 yılları arasında müderrislik yapmıştır. Elçi İbrahim Paşa Medrese'sinde görev yaparken talebeleriyle iyi bir diyalog kuran Spahiç klasik usullerle birlikte dönemin şartlarına uygun yeni metotlardan da istifade ederek öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu dönemdeki hizmetleri sadece medresedeki eğitim faaliyetleriyle sınırlı kalmamıştır. Bu dönemde hem imamlık hem de mekteb-i ibtidaiyye'de muallimlik görevlerinde bulunmuştur. Spahiç aynı zamanda Travnik ve civardaki camilerde yapmış olduğu vaaz ve irşatlarıyla halkın gönlünde taht kurmayı başarmıştır. Özellikle gerek bu dönemde gerekse sonraki yıllarda eski talebeleri pozisyonunda olan imamları belli aralıklarla ziyaret etmesi ve onlara kendine has talebe okutma usullerini öğretmesi de dönemin şartları açısından fevkalade önemi haiz bir hizmet olarak zikredilebilir.

4. Hocaları

a. Müftü Muhammed Hazım Korkut Efendi

Muhammed Hazım Korkut meşhur Travnik Müftüsü Derviş Muhammed Hoca'nın oğlu olarak 1824 yılında Travnik'te dünyaya gelmiştir. Travnik'te yetişen M. Hazım Korkut ilk eğitimini babasından almıştır. Babasının vefatından sonra eş zamanlı olarak Travnik Müftülüğü, Tekke Şeyhliği ve Elçi İbrahim Paşa Medresesi'nin müderrisliği görevlerini yürütmüştür. M. Hazım Korkut Hoca öğrenci yetiştirmesi yanında müftü olarak pek çok fetvalar da vermiştir. Türkçe ve Arapça olarak yazdığı şiirleri vardır. Tarih düşürme hususunda mahir olduğu bilinmektedir. M. Hazım Korkut 1903 yılında Travnik'te meydana gelen yangında yanan Loncarica Camiini onarmıştır. Travnik müftülüğü makamında 1914 yılına kadar bulunmuştur. Elçi İbrahim Paşa Medresesinin müderrisliğini ise vefatına kadar ifa etmiştir. 1920 yılında vefat eden M. Hazım Korkut Hoca Loncarica Camiinin haziresinde babasının yanına defnedilmiştir.³⁰ M. Hazım Korkutun 96

²⁹ Gazija-Pajit, "Elçi İbrahim Pasina Medresa - Kontinuitet odgoja i obrazovanja", 91-92.

³⁰ Dzemail İbranovic, *Porodica Korkut i njen doprinos nasoj kulturnoj bastini* (Sarajevo: Saraybosna Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 23- 24.

yaşına kadar medresede fiilen hocalığa devam etmesi onun ilme ve talebeye verdiği değeri göstermektedir. Derviş Spahiç Efendinin de en çok istifade ettiği hocalarındandır. Bununla birlikte özellikle Korkut ailesinin Travnik hatta Bosna uleması içinde ayrı bir yeri olduğunu vurgulamak gerekir. Travnik müftülüğü makamında yaklaşık 100 sene boyunca bu aileye mensup âlimler bulunmuşlardır.³¹

b. Muhammed Asım Korkut

Muhammed Asım Korkut 1873 yılında Travnik'te dünyaya gelmiştir. O da dedesi ve babasının yolunu takip etmiştir. Elçi İbrahim Paşa Medresesinde uzun zaman babasıyla birlikte görev yapma imkânına sahip olmuştur. Mezuniyetinden 1927 yılına kadar bu görevde kalmıştır. 1921-1924 yılları arasında medresenin idareciliğini de yapmıştır.³² M. Asım Korkut'un şahsiyetiyle alakalı, onun az ve öz konuştuğu, bu hasletleri de dedesi Derviş Muhammed'den tevarüs ettiği nakledilmektedir. Boş zamanlarda tıpkı ailenin diğer âlimleri gibi çiftçilikle meşgul olduğu da rivayetler arasındadır. M. Asım Korkut 1939 yılında vefat etmiştir.³³

5. Derviş Spahiç Efendi ve Pojske Medresesi

a. Kuruluşu, Amacı ve Hizmet Yılları

1933 yılında Bosna'nın genelinde medreselerle ilgili reform kabilinden sayılabacak bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliğe göre medreselere kaydolacak talebelerin ilk mektep mezunu olmaları şartı getirilmiştir. Derviş Spahiç Efendi köylerde yeterli ilk mekteplerin bulunmaması dolayısıyla bu değişikliği doğru bulmayanlardandır. Bu durumda özellikle ilk mekteplerin bulunmadığı kırsal kesimlerde ikamet eden çocuklar okuma imkânını hiç bulamayacaktı. Spahiç bunun karşısında hiç vakit kaybetmeden 1934 yılında köyüne döner ve Cuma hutbesinde bu niyetini köylülerine aktarır. Burada başta çiftçilik yapan kardeşleri Abdullah ve Omer ile köylülerinin yardımıyla iki ay içinde bir medrese binası inşa etmişlerdir. Medrese binasının arsası de bizzat Spahiç ailesine aittir.

³¹ Korkut ailesi aslen Mostar şehrine bağlı Ortijas köyündendir. Ailenin bir kısmı buradan Nevesinje şehrine taşınmıştır. Daha sonra ise 1700'lü yılların sonunda bu aileye mensup Bosna'nın önemli âlimlerinden Derviş Muhammed Korkut, Travnik'teki Elçi İbrahim Paşa Medresesi'ne müderris ve Travnik müftüsü olarak atanmış ve vefatına kadar (05 Mart 1877) Travnik'te hizmet vermiştir. Bu hizmetler daha sonra çocukları ve torunları tarafından da ifa edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Gafic, *Dervis M. Korkut Kazivanja o Travniku* (Travnik: SIP DD Borac, 1998), 5-6.

³² Alija Bejtici, "Derviş M. Korkut kao kulturni i javni radnik", *Oslobodzenje*, (1974), 18.

³³ İbranovic, *Porodica Korkut i njen doprinos nasoj kulturnoj bastini*, 23.

Medrese binası iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bina geniş bir derslik, beş yatakhane, banyolar ve Müderris odasından müteşekkildi. Bir sonraki sene buna ilave olarak mutfak ve yemekhanesi de eklenmiştir. 10 Eylül 1934 yılında medrese faaliyetlerine başlamış ve 1947 yılında Komünist idaresi tarafından kapatılıncaya kadar 12 sene eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmiştir.³⁴

Medresede bir eğitim-öğretim yılında takribi 80-90 talebe bulunurdu. Bu sayının 70'i yatılı okuyordu. Burada Kur'an, Arapça, Akaid, Fıkıh, Tefsir, İslam Tarihi, Ahlak, Hüsnühat, İmamet ve Vaaz dersleri okutuluyordu. Derviş Spahiç Efendi medresenin tek müderrisiydi ve bu derslerin yanı sıra müderris olarak talebelere kendine ait bahçelerde meyvecilik, arıcılık ve ziraat işlerini de öğretirdi.³⁵ Bu uygulamanın sebebi dönemin şartlarında din adamlarının devletten maaş alamamalarıdır. Derviş Spahiç Efendi bu durumun farkında olup buradan mezun olacak olan talebelerini hayata ve imamlık vazifelerine hazırlarken bir tedbir olarak bu tür bilgileri de vermiştir. Bunun anlamı, ileride imamlık yaparken maddi sıkıntılarla karşılaştıklarında halktan herhangi bir karşılık beklemeden; arıcılık, meyvecilik veya çiftçilik yapmak suretiyle maişetlerini temin edip Allah için imamlık vazifelerine devam etmelerini sağlamaktır.

Spahiç Efendi'nin kurmuş olduğu medreseye gelen talebeler genellikle Zenica ve Travnik civarındaki köylereydi. Daha sonra Jajce, Vitez, Busovaca, Zepçe gibi yerlerden de gelip okuyan talebeler söz konusuydu.³⁶

b. Medrese Müfredatı

Medrese sekiz senelik bir programdan oluşuyordu. Kur'an dersleri birinci sınıfta haftalık 7 saat, iki ve üçüncü sınıfta 5 saat, dört, beş ve altıncı sınıflarda 3'er saatti.

Akaid dersi her sınıfta haftalık birer saat olarak tanzim edilmiş ve bu derslerde *Cevahir-i Kelam*³⁷ okutulurdu. Son sınıflarda ise *Şerh-i Akaid*³⁸ okutulurdu.

³⁴ Midhat Kasap, "İstina o Medresi u Pojskama", *YouTube* (16 Mart 2016), 00:01-17-00.

³⁵ Susic, *İslamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 41-42.

³⁶ Kasap, *İstina o Medresi u Pojskama*, 3:54.

³⁷ *Cevahiru'l-kelam* eseri İcî'ye aittir.

³⁸ Kast edilen Taftazanî'nin *Şerhi*'dir.

Fıkıh dersleri 1-5. sınıflarda 3'er saat, 6-8. sınıflarda ise 2'şer saat okutulurdu. Okutulan eserler *Haleb-i Sagîr*, *Mülteka*, *Bidâyetu'l-Hidâye* ve *Nuru'l-İzâh*'tır.

İmamet, vaaz ve hitabet dersleri 4-8. sınıflarda haftalık 1'er saat okutulurdu. Bu ders doğrudan medresenin yanı başındaki camide işlenirdi.

Ahlak dersleri 4-8. Sınıflarda haftalık 3 saat olarak programda mevcuttu ve burada *Tarikat-i Muhammediye* ve *Ta'limu'l-Muteallim* eserleri okutulurdu.

Tasavvuf 6-8. sınıflarda haftalık birer saat mevcuttu. Bu derslerde *Eyyühe'l-veled* ve *Cevâhir-i Fıkıh*'tan 10. Hak okutulurdu.

İslam Tarihi dersleri yedinci ve sekizinci sınıflarda haftalık 2 saat olarak tanzim edilmişti. Besim Korkut'un³⁹ telif ettiği *İslam Tarihi* kitabı okutulmuştur.

Arap Dili dersleri 1-4. sınıflar arası haftalık 5 saat, 5-8. sınıflarda 3'er saat ders mevcuttu. Birinci sınıfta *Sarf*, *Emsile-i Bina* ve *Maksud*'un bir bölümü. İkinci sınıfta ise *Maksud*'un geri kalan kısmı, *Avamil* ve *İzhar*'ın bir kısmı okutulurdu. Üçüncü sınıfta *İzhar*, dördüncü ve beşinci sınıfta *Kafiye* ve Molla Cami'den gerekli kurallar. Altıncı, yedinci ve sekizinci sınıfta ise *Alaka* ve *Telhis* okutulurdu.

Hadis dersleri 4-8. sınıflarda haftalık 3'er saat mevcuttu. Bu derslerde *Sahihayn* ve *Camiu's-Sagîr* okutulurdu.

Tefsir dersleri 4-8. Sınıflarda haftalık 3'er saat olarak okutulurdu. Burada belli aşırıların ve surelerin tefsiri işlenirdi.

Hüsnühat dersleri 1-4. sınıflarda haftalık 1'er saat olarak mevcuttu.

Matematik ve Boşnakça dersleri de program kapsamındaydı. Burada okuma yazma bilmeyen (Latin ve Kiril alfabesi) talebelere öğretilirdi. Aynı zamanda matematik ile ilgili dört işlem gibi temel konular verilirdi. Bu tür konularda daha çok ilk mektep mezunu olan yaşça büyük talebeler Derviş Efendi'ye yardımcı olur ve küçüklere öğretirlerdi.

Son olarak on üçüncü ders de yukarıda da zikredilen arıcılık, meyvecilik ve ziraat dersleri kışın teorik yazın ise pratik olarak işlenirdi.⁴⁰ Medrese

³⁹ Besim Korkut hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Aruçi, "Besim Korkut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 26/204.

⁴⁰ Sobic, *İslamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 108-111.

programıyla ilgili zikredilen kaynakta her ne kadar Türkçenin okutulduğu hususunda bir bilgi geçmese de Derviş Spahiç Efendi'nin talebesi Jakub Hadzic Hocadan Türkçe dersinin de bulunduğunu bizzat işitmişim.

Ders işleme usulü tamamen diğer medreselerde olduğu gibiydi. Bütün talebeler derslikte bir arada bulunur ve yaşça büyük olanlar okuyunca küçükler dinlerdi. Ayrıca medresede günümüzdeki gibi Eylül-Haziran arası gibi bir eğitim takviminden bahsetmek mümkün değildir. Zira talebeler köylerde ikamet ediyor ve ilkbahar ile sonbaharlarda ailelerine köy işlerinden yardımcı olmak için müsaade alırlardı. Bu durumda talebe bazen Ekim ayının sonunda gelip mayıs ayına kadar okuyabiliyordu fakat icazetname alması için gerekli dersleri öğrendiğine dair imtihanı başarı ile vermesi zorunluydu. Diğer bir ifadeyle eğitim yılından ziyade talebenin vereceği başarılı imtihan ile ders geçme sistemi esas alınırdı. Bu da Derviş Spahiç Efendi'nin dönemin şartlarını göz önüne alarak talebelerine gösterdiği bir kolaylıktır.⁴¹ 12 sene faaliyet gösteren bu medreseden mezun olan talebe sayısı 294'tür.⁴² Medrese bulunduğu yerin ismini yani Spahiç Efendi'nin köyü olan Pojske⁴³ adını almıştır.

Yukarıda zikredilen bilgiler ışığında Derviş Spahiç Efendi'nin samimiyeti, son derece zor ve kritik bir dönemde Müslüman çocukların eğitimini bu denli düşünüp dert edinmesi hakikaten takdire şayan olduğunu ifade etmek gerekir. Zira Elçi İbrahim Paşa Medresesindeki müderrisliğini ve dönemin şartlarına bakıldığı vakit sayılı şehirlerden olan Travnik'i bırakıp ailesiyle sadece çiftçilik yapabileceği Pojske köyüne dönmesi büyük bir fedakârlığı ve tevekkülü gerektiren bir durumdu. Böylesine bir karar vermek çok zor olsa gerektir. Fakat Derviş Efendi ömründe hiç dünyalığı düşünmemiş, dünyaya kıymet vermemiştir. Tam tersine ömrünü Allah rızasında geçirmeye çalışan fedakâr bir âlim olarak hayatını ilim yoluna ve talebelerine feda etmiş bir insandır.

Spahiç Efendi'nin kurduğu medrese uzun zaman gayr-i resmî olarak eğitime devam etmiştir. Aynı yıllarda kuruluşundan hemen sonra medresenin legal bir kurum olması için de Derviş Efendi bir uğraş vermiştir. Gerek Zenica gerekse Saraybosna'daki ilgili makamlarla irtibata geçmiş ve konuyla alakalı mektuplaşmıştır. Uzun bir uğraş neticesinde 07 Şubat 1947

⁴¹ Yakub Hadzic ile yapılan röportaj, 25.06. 2002.

⁴² Sobic, *İslamska Pedagogoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 93.

⁴³ Okunuşu Pojske.

tarihinde medrese resmen tanınmış ve İslam Birliği Riyaseti⁴⁴ uhdesine alınmıştır. Fakat ne var ki yirmi gün sonra 25 Şubat 1947 tarihinde medrese Komünist rejimi tarafından kapatılmış ve müderris Derviş Spahiç Efendi zindana atılmıştır.⁴⁵

6. Medrese'nin Komünist İdare Tarafından Kapatılması

1947 yılı Bosna'daki medreseler açısından bir kırılma noktası sayılmaktadır. Zira Bosna Hersek genelinde Gazi Hüsrev Bey Medresesi hariç bütün medreseler Yugoslavya Hükümeti tarafından kapatılmıştır. Derviş Spahiç Efendi'nin kurduğu Pojske Medresesi de bunlardan bir tanesiydi. Rivayetlere göre 25 Şubat 1947 tarihinde komünist idaresi Zenica'nın Pojske köyüne medreseyi kapattıklarını halka duyurmak amacıyla yetkililerini göndermişlerdi. Gelen yetkililer de burada bir konuşma yapmış ve medreseyi kapatacaklarını ilan etmişlerdi. Bu konuşmayı dinleyen halk ilgili kişilerin burayı terk etmelerini istemiştir. Bunun üzerine Spahiç Efendi bir konuşma yapmış ve kitaplarımızı alıyor ve binayı terk ediyoruz demesi üzerine etrafındaki insanlar tepki gösterip buna müsaade etmeyeceklerini bildirmişlerdir. Bunun üzerine komünistler burayı terk etmek zorunda kalmışlardır. Fakat bir sonraki gün yüzlerce milis ve asker komünist idare tarafından Pojske köyüne sevk edilmiş ve medreseyi kapatarak, mukavemet gösteren talebe ve köylüleri başta Derviş Spahiç Efendiyle birlikte hapsedmişlerdir. Burada Derviş Spahiç Efendi dışında kardeşi Abdullah ve talebelerinden Derviş Zlatič ile birlikte toplam 12 kişi hapsedilmiştir. Bunların içinde sekizi hüküm giymiştir.⁴⁶

7. Derviş Spahiç Efendi'nin Hapis Yılları

Derviş Spahiç Efendi sekiz yıla mahkûm edilmiştir. Bu mahkûmiyet sadece hapiste yatmak şeklinde değil, aynı zamanda gündüzleri komünist idarenin istediği inşaat ve benzeri çalışmalarda geçmiştir. Hapis hatıratıyla alakalı olarak çok fazla bir bilgiye sahip değiliz. Zira kendisi bu konuda pek konuşmamıştır. Ancak vefatından sonra iki hapis hane arkadaşının yazdıklarından hareketle hapisteki durumuyla alakalı bir bilgiye ulaşmak mümkündür. Bosna'nın önemli simalarından ve Spahiç'in kader arkadaşı Merhum Mahmud Traljić hapisteki durumuyla alakalı gördüklerini şöyle

⁴⁴ Diyanet İşleri Riyasetinin Bosna'daki Karşılığı.

⁴⁵ Medrese'nin legal kurum olması için yapılan görüşmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Susic, *İslamska Pedagogoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 129-138.

⁴⁶ Fuad Didic & Esad Hecimovic, *Robija Sutnje-Stradanje Muslimana u Zenickom Kraju 1945-1987*, (Zenica: KDM Preporod, 1991), 58-59.

dile getirmiştir: “Derviş Spahiç Efendi inancında tereddütsüz, yaptıklarından asla pişman olmayan, sakin ve vakur bir insandı. Çalışma saatleri dışında yerinde oturur, ibadet eder ve tefekküre daldı. Az konuşur, kendisine bir şey sorulduğu zaman kısa ve açık cevap verirdi. Herkes tarafından saygı ve hürmet gören bir insandı.”⁴⁷ Merhum Hafız Abdullah Budimlija da hapse atıldığı zaman 13 numaralı odada neredeyse bütün Bosna eşrafının bulunduğu söz ederken, bunların içinde hocalar, papazlar ve siyasetçilerden oluşan 120 kişilik bir mahkûm grubundan bahsetmektedir. Zor şartlar altında 120 kişinin yan yana yerde yattıklarını aktarmıştır. Burada adlarını zikrettiği meşhur hocaların içinde Derviş Spahiç Efendi’nin de adı geçmektedir. Devamında ise hapiste herhangi bir dinî eserin bulunmasının yasak olduğundan bahsederken papazların kendi dinlerine ait kitaplarını bir şekilde bulundurduğu fakat Müslümanlar için aynı şeyin söz konusu olmadığını zikretmektedir. Derviş Spahiç’in ise tavan arasında bulunan küçük boy bir Mushaf’ı hapis yıllarında eliyle istinsah ettiğini de rivayet etmiştir.⁴⁸ Spahiç Efendi her ne kadar 8 yıla mahkûm edilmişse de hapiste altı senesi dolunca “iyi halden” dolayı 26 Şubat 1953 tarihinde serbest bırakılmıştır.⁴⁹

8. Travnik’li Meşhur Talebeleri

a. Jakub Hadzic

Jakub Hadzic⁵⁰ Hoca 1930 yılında Travnik’e bağlı Maline köyünde dünyaya gelmiştir. Meşhur Salih Hadzic Hoca’nın torunudur. Dedesi Salih Hoca köyünde ömür boyu meccanen imamlık yapmış ve civarda vaaz ve irşatlarıyla bilinen bir zattır. Babası Sinan Efendi de hakeza köyünde bir süre imamlık vazifesinde bulunmuştur. Annesi Fatima Hatun ev hanımıydı. Ailenin beş çocuğundan en büyüğü Jakub Hoca idi. İlk mektebi Guca Gora köyünde okumuştur. Din eğitimi ise önce dedesi Salih ve babası Sinan Hocalardan almıştır. Yaşı çok küçükken Kur’an eğitimi hususunda eniştesi Rasim Grabus Hocadan istifade ettiğini de özellikle ifade etmiştir. Daha sonra Pojske Medresesi’ne kaydolmuştur. Derviş Spahiç Efendi’den azami derecede istifade eden Jakub Hoca 1947 yılında medrese kapatılınca yaş gereği mezun konumunda değildi. Bu yüzden de müteakip yıllarda imamlık vazifesine başlayamamıştır. Bu dönemde ziraat yaparak ve inşaat ustası

⁴⁷ Mahmud Traljic, “Dvije Znacajne Stogodisnjice”, Sebiarus-Godisnjak 15-16, *Tarikatski Centar*, (1993), 58.

⁴⁸ Abdullah Budimlija, “Moja sjecanja”, *BZK Preporod*, (2004), 79.

⁴⁹ Sobic, *Islamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 54.

⁵⁰ Okunuşu Yakub Hacıç’tir.

olarak çalışarak geçimini sağlamıştır. 1960'lı yılların ortalarında açık olan yegâne medrese Gazi Hüsrev Bey Medresesi'nde derslerini tamamlayarak diploma almaya hak kazanmıştır. Kısa bir müddet sonra 1967 yılında Travnik'e bağlı Krpeljci köyüne İmam-hatip ve muallim olarak atanmıştır. 2000 yılında emekli olana kadar 33 sene bu köyde görev yapmıştır.⁵¹

İyi bir vaiz olan Jakub Hoca Travnik ve civarında pek çok yerde vaaz ve irşat faaliyetlerinde bulunmuştur. Özellikle kendi hazırladığı ve irticalen okuduğu hutbeyi dinlemek için insanlar görev yaptığı camiine Cuma namazına gelirlerdi. İnsanların kendisini anlayacağı seviyede konuşmayı prensip haline getiren Jakub Hoca çoğu zaman iştigal ettikleri köy hayatından ve çalışmalarından örnekler sunarak muhataplarına istediği mesajı verir ve onları irşat ederdi.

Jakub Hoca'yı Derviş Spahiç Efendi'nin diğer talebelerinden ayrıcalıklı kılan şey, talebe okutma hususundaki gayret ve başarılarıdır. Bosna Hersek'te cami imamları aynı zamanda Kur'an kursu hocalarıdır. Diğer bir ifadeyle buldukları cami cemaatinin çocuklarına din eğitimi vermekle mesuldürler. Jakub Hadzic, Derviş Spahiç Efendi'nin yolunu takip ederek okuttuğu talebeleri yaş durumuna göre ayırmadan hepsini bir arada aynı sınıfta toplayarak yaşça küçük olanların büyüklere dinlemesini sağladı. Her ne kadar zaman içinde İslam Birliği Riyaseti, Kur'an kurslarındaki çocukların yaş durumuna göre ayrılması gerektiği yönünde karar alsa da Jakub Hoca müderrisi Spahiç Efendi'nin metodunu terk etmemiştir. Talebelerini okutma noktasındaki azmi ve gayreti elbette hocalarından özelden de Derviş Spahiç Efendi'den tevarüs ettiğini söylemek mümkündür. Jakub Hoca tebliğ ve irşat faaliyetlerinde de başarılıydı lakin en çok emek harcadığı alan elbette öğrencileriydi. Öyle ki ömür boyu sabah namazından sonra camiden evine gitmemiş tam tersine camide gerekli hazırlıkları yaparak ve Kur'an okuyarak talebelerin gelmesini beklemiştir. Cami Kur'an kursundaki dersler sabah saat yedide başlar; Jakub Hoca öğrencilerine özellikle sabah namazından sonra uyumamayı ve erken saatlerde çalışmaya başlamalarını telkin ederdi. Hoca'nın okuttuğu öğrencilerin yaşı 5-14 arasıydı, yani ilköğretim seviyesinde idiler. Onun başarısını gösteren örneklerden birisi de şudur: Gazi Hüsrev Bey ve 1994 yılında tekrar açılan Elçi İbrahim Paşa Medresesi'ne her sene müracaat edecek talebeleri bulunur ve hepsi de buralara girmeyi başarırdı. Travnik

⁵¹ Grabus, Nedzad, "Preselio Jakub ef. Hadzic", *Preporod*, 24/794, (Aralık 2004): 37; Grabus, Merzuk, "Nije Zaboravljen Jakub ef. Hadzic", *Preporod*, (Ekim 2009): 39.

ve civar illerde yapılan yarışmalarda da Jakub Hoca'nın öğrencileri her zaman dereceye girmiştir. Jakub Hoca talebe okutma hususunda o kadar titizdi ki 1992-1996 yıllarında meydana gelen Bosna savaşında bomba ve kurşunlara hedef olduğu bir dönemde bile eğitim-öğretim faaliyetlerine ara vermeyen nadir hocalardandır.

Göreve başladığı yıllarda Bosna'da son İstanbul âlimi olarak bilinen Abdulkadir Mahmutoviç Efendi'den ilim anlamında istifade etme şerefine nail olmuştur. Abdulkadir Hoca o yıllarda Travnik'te Süleymaniye Camiinde baş imamlık vazifesinde bulunurken imamlara periyodik olarak seminer vermiştir. Bu seminerlerde Osmanlıca ve Arabica⁵² olarak yazdığı notlar Jakub Hoca'nın not defterlerinde mevcuttur.

Hocası Derviş Spahiç Efendi'yle irtibatı hiç kesmemiş, ölümüne yani 1978 yılına kadar ondan istifade etmeye çalışmıştır. Göreve ilk başladığı yıllarda özellikle Hocasını vaaza davet ettiği ve birlikte program icra ettikleri de olmuştur. Jakub Hoca'nın şüphesiz en önemli hizmetlerinden birisi de Yugoslavya döneminde; Müslüman çocuklara okullarda darvinizm, ateizm ve komünizm fikirlerinin aşılandığı dönemlerde bunun karşısında cesurca İslam'ı savunması ve bu tehlikeden genç nesli korumaya çalışmasıdır. Jakub Hoca 33 yıllık görevinde imam ve hatip olarak çalıştığı köyde Kur'an'ı öğretmediği kimse kalmamıştır. Hoca hizmet alanındaki başarısından dolayı 1989 yılında İslam Birliği Riyaseti tarafından hacca gönderilmiştir.⁵³

Nihayet 2000 yılında emekli olan Jakub Hoca 22. 10. 2004 tarihinde Ramazan'ın 8. günü 74 yaşında iken vefat etmiş ve köyünün mezarlığında defnedilmiştir. Hoca arkasında yazılı bir eser bırakmamış ancak Kur'an öğrettiği yüzlerce edepli, ahlaklı ve salih talebeyi Bosna'ya adeta armağan etmiştir.

b. Dervis Zlatic

Dervis Zlatic⁵⁴ Hoca 1922 yılında Travnik'e bağlı Maline köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Şaban Efendi, annesi ise Fatima Hatun'dur. Derviş Spahiç Efendi'nin en başarılı talebesi olarak bilinmektedir. Medreseye intisap ettiği zaman yaş itibarıyla diğer öğrencilerden büyük olduğu için pek çok talebeye Derviş Spahiç Efendi'nin muini veya asistanı olarak yardımcı

⁵² Boşnakçanın Arap alfabesiyle yazılmasına Arabica denir.

⁵³ Yakub Hadzic ile yapılan röportaj, 25.06. 2002.

⁵⁴ Okunuşu Derviş Zlatiç'tir.

bulunmuştur. Önemli özelliklerinden birisi de medresenin softabaşısı⁵⁵ olmasıdır. Medrese kapatılacağı zaman Hocası Derviş'in yanında yer alan ve gelen komünistlere mukavemet gösterenlerin başında yer aldığı için o da hapse girmiştir. Derviş Zlatiç Hoca iki yıla mahkûm olmuş ve genç yaşında bu cezasını yatmıştır. Medresenin talebelerinden Arapçayı en iyi bilenlerden birisi Derviş Zlatiç Hoca idi. Derviş Hoca kısa bir süre imamlık vazifesini yapabilmiş fakat komünistlerin yoğun takibatından dolayı bu görevi devam ettirememiş ve Zenica'da bir demir fabrikasında çalışmıştır. Yugoslavya Devleti medrese diplomasını tanımadığı için fabrikadaki vazifesi için gerekli eğitimi dışarıdan okumak suretiyle yapmıştır. İmam olarak çalışmazsa da etrafındaki insanlara dinî ilimlerin öğretilmesi açısından hizmet etmeye devam etmiştir. Hocasıyla vefat edene kadar irtibatla kalmıştır. 2016 yılında, ahir ömründe kendisiyle yapılan bir röportajda Arapçayı hiç unutmadığını özellikle zikrederek "Bugün bile ayet, hadis veya herhangi bir Arapça ibareyi anlıyor ve Boşnakçaya çevirebiliyorum." demiştir. Bu beyan, medresede kendilerine iyi bir Arapça eğitiminin verildiğinin göstergesidir.⁵⁶ Hoca 15 Aralık 2017 tarihinde 96 yaşında iken yaşadığı Zenica şehrinde vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.⁵⁷ Şüphesiz Pojske Medresesi denildiği zaman Derviş Zlatiç ilk akla gelen isimlerdendir. Yukarıda da zikredildiği üzere Derviş Spahiç Efendi'nin hapse giren tek talebesi kendisidir.

c. Saban Begovic

Saban Begovic⁵⁸ Hoca 1925 yılında Travnik'e bağlı Maline köyünde dünyaya geldi. Ailenin sekiz çocuğundan birisidir. Özellikle kendi ifadesiyle kardeşleriyle birlikte amcasından kalan dört yetimin ve yaşlı dedesiyle ninesinin bakımını babası üstlenmiştir. Bu bakımdan kalabalık bir ailede yetişmiş ve maddi açıdan pek çok zorluk çekmiştir. İlk mektebi bitirdikten sonra babası onu Pojske Medresesi'ne kaydedip Derviş Spahiç Efendi'ye teslim etmiştir. Şaban Hoca medreseyi başarıyla bitirdikten sonra, bu kalabalık aileyi geçindirmekte zorluk çeken babasına yardım etmek için bir an önce göreve başlaması gerekmiştir. Önce Travnik civarındaki köylerde imamlık yapmış daha sonra Vitez'e bağlı Kruscica köyünde altı sene imamlık görevinde bulunmuştur. Kruscica köyünde görev yaparken

⁵⁵ Softabaşı-Boşnakçası Softibaşa-Öğrenci temsilcisi anlamını ifade ederdi.

⁵⁶ Kasap, İstina o Medresi u Pojskama, 16:00-17.00.

⁵⁷ Maline Selo Kod Travnika, Dženaza namaz hađi Derviš (Şabana) Zlatić 16.12.2017. godine. *Facebook*, (16 Aralık 2017, 21.00).

⁵⁸ Okunuşu Şaban Begović'tir.

Yugoslavya Devleti İstihbarat Teşkilatı'nın kendisini rahat bırakmaması ve zaman zaman asla yapmak istemediği işlerin teklif edilmesi ile karşı karşıya gelince buradaki vazifesini terk etmiştir. Daha sonra 1958 yılında yine Vitez'e bağlı Bukve köyüne imam-hatip ve muallim olarak atanmış ve burada 1988 yılında emekli olana kadar kalmıştır. Şaban Hoca Bukve köyünde imam olarak atandığı zaman burada oturabileceği bir lojman yoktu. Komünistler de yapılmasına müsaade etmemişlerdir. Bütün bunlara rağmen Şaban Hoca büyük fedakârlık göstererek buradaki görevi kabul etmiş ve 30 sene boyunca ailesini buraya taşımadan köylüler tarafından evlerinde misafir edilerek görevini ifa etmiştir. O esnada kendi ailesi ise babasının yanında Maline köyünde bulunmaktaydı. Şaban Hoca, ailesini görev yaptığı köye taşınmamasının bir nedeninin de anne ve babası olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan kendisinin ayrılması halinde bu şartlarda kimsenin bu görevi kabul etmeyeceğini bildiği için zor da olsa vazifesine devam etmiştir. Komünistler zaman zaman imamlık görevini terk etmesi karşılığında kendisine daha iyi makamları ve kat kat fazla maaş vermeyi teklif ediyorlardı. Fakat Şaban Hoca hiç düşünmeden bu teklifleri reddetmiştir. İmamlık dışında kendisinin kabul edeceği başka bir görevin bulunmadığını özellikle ifade etmiştir.

1988 yılında emekli olan Şaban Hoca Travnik'e bağlı Vakuf Köyü'nde yaşamıştır. Emekli olarak hac ifalarında bulunmuştur. Zaman zaman Vakuf Camii'nde fahri olarak imamlık yapmıştır.⁵⁹ Doksan yaşlarında dahi Travnik'teki Süleymaniye Camiine yaya gidecek kadar dinç ve sağlıklı bir yaşlılık dönemini geçirmiştir. 7 Mart 2017 tarihinde 92 yaşında iken Hakka yürümüş ve Vakuf'ta defnedilmiştir. Şüphesiz Derviş Spahiç Efendi'nin en uzun yaşayan talebelerinden birisi Şaban Begoviç Hoca'dır.

Şaban Hoca yazılı bir eser bırakmamış, fakat arkadaşları gibi onun da geride bıraktığı en büyük eserleri öğrencileridir. Allah yolunda hizmet etmek için belli dönemlerde ailesinden dahi uzak olmak zorunda kalmıştır. Bu durum da onun imamlık vazifesine ve Allah yolundaki hizmete bakış açısını ve samimiyetini göstermektedir. Böylesine zor şartlarda görev yapan nadir insanlardan olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Bu fedakârlığı Hocası Derviş Spahiç Efendi'den tevarüs ettiğini düşünmek zor olmasa gerektir.

⁵⁹ Sadbera İbrahimspahic, "Devet Decenija Hizmeta Saban ef. Begovica", *YouTube* (28 Ağustos 2019), 0:33.

d. Husejin Husic

Husejin Husic⁶⁰ Hoca 1922 tarihinde Travnik'e bağlı Dub köyünde dünyaya gelmiştir. Eğitimini Derviş Spahiç Efendi'nin kurduğu Pojske Medresesi'nde almıştır. Derviş Spahiç Efendi'nin başarılı talebelerinden olduğu bilinmektedir. Mezun olduktan sonra Travnik'e bağlı Bandol, Jezerci ve kendi köyü olan Dub'da imam-hatiplik vazifelerinde bulunmuştur. Husejin Hoca'nın en önemli özelliklerinden birisi iyi bir hatip ve vaiz olmasıdır. Travnik civarında vaazlarıyla tanınmış bir şahsiyetti. Yugoslavya Devletinin Müslümanlara her türlü zulmü reva gördüğü bir dönemde İslam'ı ve Müslüman geleneğini yaşayan ve yaşatmaya çalışanlardan birisi şüphesiz Husejin Hoca'dır. Husejin Husic Hoca Latin alfabesini yazıda hiç kullanmamıştır. Hocası Derviş Spahiç Efendi'nin öğrettiği Arebica'yı vefatına kadar kullanmıştır. Evinde iyi bir kütüphanesi olan Hüseyin Hoca'nın genelde kullandığı ve istifade ettiği eserler, Arapça ve Arebica alfabesiyle yazılmış eserlerdir. Boşnakça olarak dinî eserlerin pek bulunmadığı Yugoslavya döneminde Hüseyin Hoca hazırladığı vaazlarını Arapça'dan Boşnakça'ya Arebica yazısıyla çevirmiştir. Bu hazırladığı vaazlar defterler halinde halen evindeki kütüphanede mevcut olup neşredilmeyi beklemektedir.⁶¹

Husejin Husic Hoca zikredilen vaazları dışında yazılı bir eser bırakmamasına rağmen görev yaptığı yerlerde ve özellikle köyünde yetiştirdiği yüzlerce talebe onun en büyük eserleridir. 2007 yılında, 85 yaşında iken vefat eden Hoca, cenaze merasiminde okunmak üzere köyünün imamına bir vasiyet mektubu bırakmıştır. Bu mektupta Husejin Husic Hoca şöyle veda etmiştir:

“Esselamu aleykum ve rahmetullahi ve berakatuhu, Sevgili Hocam cenazemin yanında bu satırları oku ve komşularıma, dostlarıma ve gelen bütün Müslümanlara selamımı ilet. Yıllardır ben onların hocalığını ve komşuluğunu yaptım, eğer birini üzmüş veya kırmışsam lütfen bana haklarını helal etsinler. Eğer maddî açıdan bilmeyerek birinin hakkını aldıysam mutlaka varislerime müracaat etsinler. Zira ben şimdi Cenab-ı Hakkın huzuruna gidiyor ve herhangi bir borçla varmak istemiyorum. Şimdi ey komşularım, dostlarım bana bakın ve ibret alın. Dünyadan ellerim boş ayrılıyor ve dünyalık herhangi bir şey götürmüyorum. Ancak yaptığım salih

⁶⁰ Okunuşu Hüseyin Husic'tir.

⁶¹ Dub Köyü imamı ve Hüseyin Hoca'nın öğrencisi Esad Fusko ile yapılan röportaj - 07.04.2020.

ameller varsa onlar beni bekler. Dünyalık mal mülk varislerime kaldı. Sizden tek isteğim muhabbet, birlik ve beraberlik içinde yaşayınız. Zira Cenab-ı Hak Kur'an'da '*Müminler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinin arasını düzeltin*'⁶² demektedir. Müminlerin kardeşlik hukuklarını korumaları gerekir, birbirine asla hıyanette bulunamazlar. Son olarak söylemek istediğim benim cenazemle acele etmeyiniz ve defnimden sonra telkin okunsun. İmam adımla bana nida etsin ki sesini duyayım."⁶³

9. Eserleri

Derviş Spahiç Efendi'nin hapisten çıktıktan sonra yaptığı faaliyetleri de üç ayrı kısma ayırmak mümkündür. Birincisi eski öğrencileriyle irtibatını devam ettirmiş ve imamlık vazifelerinde karşılaştıkları sıkıntılarda yardımcı olmaya çalışmıştır. İmamlara seminer ve konferans vererek daha başarılı olmaları için çaba sarf etmiştir. İkincisi, senenin belli tarihlerinde özellikle Ramazan aylarında başta Travnik ve Zenica bölgesi olmak üzere eski talebelerinin görev yaptığı yerlere gidip camilerde vaaz ve irşat görevlerinde bulunmuştur. Bunları yaparken de hiç kimseden bir ücret talep etmemiştir. İlgili yerlere kendisine ait ata binerek gitmiş ve seyyar-vaiz olarak hizmetlerde bulunmuştur. Üçüncü faaliyet ise daha önce yapmadığı eser telifine başlamasıdır.⁶⁴

Derviş Spahiç Efendi'nin en büyük eserleri şüphesiz yetiştirdiği talebeleriydi. Bosna'nın değişik bölgelerinde görev yapan talebeleri komünist idaresine rağmen İslam'ın yaşanmasında ve muhafazasında hiç şüphesiz en büyük rolü oynamışlardır. Okullarda öğretmenlerin planlı bir şekilde yeni nesillere gayr-i İslamî bir eğitim verdiği ve bütün imkânların elinde olduğu bir dönemde, Derviş Spahiç Efendi'nin talebeleri İslam uğruna hapse girmeyi bile göze alarak ne pahasına olursa olsun doğruları öğretmekten vazgeçmemişlerdir. Onların görev yaptığı bölgelerdeki insanlar, gerek Yugoslavya döneminde gerekse 1990'lı yıllarda, Bosna'nın şanlı direniş yıllarında ve sonrasında İslamî şuur noktasında diğer bölgelerdeki insanlardan daima farklı olmuştur.

⁶² Kur'an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş & Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004), el-Hucurât, 49/10.

⁶³ Dub Köyü imamı ve Hüseyin Hoca'nın öğrencisi Esad Fusko ile yapılan röportaj- 07. 04. 2020.

⁶⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Sobic, *İslamska Pedagogoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 144-156.

Derviş Spahiç Efendi ahir ömründe beş eser telif etmiştir. Bu eserler şunlardır:

1. Pouke o Moralu i Bogobojaznosti – Ahlak ve Takva
2. İmanski i İslamski Sarti- İman ve İslam Şartları
3. Uputstvo za Ucenje Kur'anaskog Pisma- Kur'an Yazısını Okumaya Giriş
4. Tedzvid-Pravilno Ucenje Kur'an'a- Tecvid- Kur'an'ın Doğru Okunması
5. Tri Savjeta- Üç Nasihat

1. Ahlak ve Takva

Ahlak ve Takva isimli eseri kendi tarafından kaleme alınmış olsa da vefatından sonra Saraybosna'da 1986 yılında neşredilmiştir. 116 sayfalık bir eserdir. Eser giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Derviş Spahiç Efendi eserini iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde ahlak-ı hamide'yi, ikinci bölümde ise ahlak-ı zemime'yi işlemiştir.

Birinci bölümün muhtevasına bakıldığı vakit önce genel manada ahlak-ı hamide'nin gerekliliği üzerinde durulmuş ve geliştirilmesi gereken güzel hasletlerden bahsedilmiştir. Bu bölümün ilk kısmında güzel hasletler üzerinde dururken yazar beş konu hakkında tafsilatlı bilgi vermiştir. Bunlar niyet, Allah sevgisi, Kur'an sevgisi, Rasulullah sevgisi ve emr-i bi'l marûf ve nehy-i ani'l münker-iyiliği emredip kötülükten sakındırmaktır. Eserin devamında olumlu ve iyi davranış olarak tanımladığı hasletleri şöyle sıralamaktadır: Helal kazanç hususunda titizlik, sabır, şükür, reca'-ümit, kanaat, tevekkül, hayâ, gazap halinde kendine hâkim olmak, Allah haşyeti, cömertlik, adalet, dirilere karşı iyilik, ihlas, tevazu, rahmet ve kendisine yapılan kötülüğü affetmek. Başkalarına karşı hak ve mesuliyetler başlığı altında ise Anne-baba hakkı, eşlerin birbirine hakkı, komşu hakkı, akraba hakkı-sıla-i rahim, misafir hakkı, beden ve ruh-akıl muhafazası, Allah sevgisinin işaretleri, yemeğe saygı, zamanın değerlendirilmesi hakkında, İslam'ın okuma, müzakere ve kıyasa bakışı, ruh ve sağlık düşmanları hakkında, şeytan düşmanlığı hakkında, akıl ve ruh sağlığımızı nasıl koruruz, Müslümanların hayata ve ölüme bakış tarzı, hasta ve sabrı hakkında, hasta ziyareti, hastaya karşı görevler ve cenaze hakkında bazı tavsiyeler isimli konular işlenmiştir.⁶⁵

⁶⁵ Dervis Spahic, *Pouke o Moralu i Bogobojaznosti* (Sarajevo: Starjesinstvo İslamske Zajednice Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije, 1986), 12-61.

İkinci bölümde yazar kötü davranışlar olarak tanımladığı ahlak-ı zemime'den bahsetmektedir. Bu bölümde işlediği başlıklar da sıkça rastlanan olumsuz davranışlar olarak tasvir ettiği batıl inanç, bid'at, fal, acele, fitne gibi meseleleri ilk olarak ele almaktadır. Daha sonra insanoğluna yakışmayan hasletleri tek tek işlemektedir. Bunlar da kibir, nefret, dedikodu, gazap, cimrilik, nifak, nankörlük, ihanet, israf, umutsuzluk, gûnahta ısrar, nefse düşkünlük, kötülüğe sevinmek, vesvese, alışverişte hile, zulüm ve mazlumun laneti, başkası hakkında kötü düşünmek, akrabayla ilişki kesmek, haset, insanlar tarafından bilinme ve övünme isteği, hırs, mal sevgisi, başkasını değerlendirirken sorumsuzluk ve şahitlikten kaçınmak mevzularını değerlendirmiştir. Bu bölümün son on sayfasında ise özel hatırlatmalar- bedeni koruma ve savunma başlığı altında dil, göz, el, tenasül uzvu, ayak ve mide söz konusu olunca bilinmesi gerekenler diye her birini ayrı başlık altında işlemiştir. Son olarak ise cehaletle mücadele konusunu ele almıştır.⁶⁶

2. İman ve İslam Şartları

Derviş Spahiç Efendi'nin *İman ve İslam Şartları* eseri 80 sayfalık bir kitaptır. Bu kitap iki kere yayınlanmıştır. İlki 1974 yılında Zenica'da NISP "Oslobodzenje" yayınlarından çıkmıştır. Derviş Spahiç Efendi bu eserini hazırlarken istifade ettiği kaynaklar şunlardır: *Kitabu's-Salah, Riyazu's-Salihîn, Kurretu'l-Uyûn, Cevherî-Kelam, Haleb-i Sağîr, Tezkiretu'l-Kurtubî, Risaletu'l-Halidiyye ve Delâilu'l-Hayrât*'tir.

Eserin giriş kısmında yazar iman gerekliliği üzerine durmuş ve bu kitabı özellikle daha önce dinî konularda tafsilatlı bilgi edinemeyen insanlar için yazdığını ifade etmiştir. Bir nevi ilmihal kitabı olarak tanımlamak mümkündür.

Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm "iman" olarak adlandırılmış ve alt başlıkları Allah'ın zatî ve subutî sıfatları, meleklerle iman, kitaplara iman, ahirete iman, kaza ve kadere iman ve Allah haşyeti olarak ele alınmıştır.

İkinci bölüm İslam'ın Şartları-Müslümanların temel dinî uygulamaları olarak isimlendirilmiştir. Bu bölüm kelime-i şahadet, namaz ve önemi, namazın vacipleri, sünnetleri, âdâbı, mekruhları, namazı bozan şeyler, abdestin şartları, sünnetleri, âdâbı, abdest duaları, abdesti bozan şeyler,

⁶⁶ Spahic, Pouke o Moralu i Bogobojaznosti, 63-97.

teyemmüm, gusül, guslün sünnetleri, sehiv secdesi, ezan ve ikamet, namazda şüpheye düşmek, namazın kerahet vakitleri, niyet, beş vakit namazın rekât sayısı, cuma namazı, nafîle namaz, oruç, oruçtan muaf tutulanlar, orucu bozan şeyler, orucun faziletleri, oruç tutmayanların cezası, fitre sadakası, fitre sadakasının verilmeyeceği kimseler, zekât ve hac konularını ihtiva etmektedir.

Üçüncü bölümü ise Derviş Spahiç Efendi zikir konularına ayırmıştır. Spahiç herhangi bir tarikat mensubu değildi fakat burada her Müslümanın günlük hayatta çekmesi gereken zikir ve öneminden bahsetmektedir. Ona göre zikir, Kur'an okumak, tahlîl, tesbih, tahmid ve tekbirdir, Hz. Peygamber'e salavat getirmek, tövbe etmek ve dua etmektir.⁶⁷

3. Kur'an Yazısını Okumaya Giriş

Bu eser ilk olarak 1971 yılında 1500 adet, ikinci baskısı ise 5000 adet olarak basılmıştır. Derviş Spahiç Efendi, bu eserini Kur'an kurslarında çocukları okutan imamlara yardımcı olmak amacıyla hazırlamıştır. Giriş kısmında talebeye yaklaşım tarzlarının nasıl olması gerektiğini ve ilgilerini çekecek davranışlarla ilgili önerilerini sunmaktadır. Özellikle geçmişten farklı olarak mutlaka tahtanın kullanılması gerektiği yönünde kanaatlerini belirtmektedir. Spahiç bu eserini tablolar halinde yazmıştır. Bu tabloda Arap harfleri yer almaktadır. Amacı çocukların Arap alfabesini daha kolay bir şekilde öğrenmelerini, yazmalarını ve harfleri ezberlemelerini sağlamaktır.⁶⁸

4. Tecvid - Kur'an'ın Doğru Okunması

Derviş Spahiç Efendi'nin tecvid eseri esasen 17 sayfalık bir broşürdür. 1972 yılında neşredilmiştir. Birinci bölümde medler, ikinci bölümde harflerin birbirine bağlanması, üçüncü bölümde harflerin telaffuzu hem Arapça hem de Boşnakça olarak transkripsiyonu, devamında sırasıyla Arap alfabesi transkripsiyonuyla birlikte ve en sonunda da Kur'an surelerinin kendileriyle başladığı 13 harfin okunuşu ele alınmıştır.⁶⁹

⁶⁷ Derviş Spahiç, *İmanski i İslamski Sarti* (Zenica: NISP Oslobođenje, 1974), 1-80.

⁶⁸ Sosić, *İslamska Pedagoška Misija i Praksa Derviş Ef. Spahića*, 159-160.

⁶⁹ Derviş Spahiç, *Tedzvid- Pravilno Učenje Kur'an'a* (Zenica: NISP Oslobođenje, 1977), 1-17.

5. Üç Nasihat

Derviş Spahiç Efendi'nin son yazılı eseri de üç nasihat isimli bir makalesidir. Bu makale her ne kadar 1972 yılında yazılmış olsa da Spahiç'in vefatından 29 sene sonra 2007'de ancak neşredilebilmiştir. Bu makalenin muhatapları imamlardır. Spahiç bu makalesinde üç konuda imamlara nasihatlerini sunmaktadır. Bu konular ta'dil-i erkân, meharic-i hurûf ve Müslümanları irşattır. Spahiç Efendi ilgili konularda görmüş olduğu sıkıntıları dile getirmiş ve ta'dil-i erkân'ın önemini kaleme almıştır. Kur'an'ı güzel okumakla bütün müminlerin mesul olduğunu; fakat imamların bu konudaki mesuliyetinin daha fazla olduğunu vurgulamıştır. Namazları ve hassaten teravih namazın hızlı kıldırılmayı bir bid'at-ı sey्यie -kötü bid'at- olarak tanımlamış ve bunun bir bulaşıcı hastalık gibi hızlı yayıldığını ifade etmiştir. Bunun böyle olmasının en büyük sebebi sözde teravih namazını hızlı kıldırarak cami cemaatini memnun etmeye çalışan imamlardır. Hâlbuki dinî açıdan böyle bir şey asla doğru değildir. Bizzat kendisinin şahit olduğu bir imamın kıldırıldığı teravihin namazdan ziyade jimnastik hareketlerine benzediğini ve bu durumun çok hazin olduğunu ifade etmiştir.⁷⁰

10. Vefatı ve Vasiyeti

Derviş Spahiç Efendi 20 Mart 1978 yılında 85 yaşında iken vefat etmiş ve köyü Pojske'de defnedilmiştir. Cenaze namazına dönemin Reisu'l-Uleması Naim Hadziabdic⁷¹ de katılmıştır. 25 Eylül 1975 yılında yazılı olarak bıraktığı vasiyetnamesinde önce evlatlarına takva üzere olmalarını tembih etmiş daha sonra onlardan Allah'a ve Resulüne hiçbir konuda karşı çıkmamalarını istemiştir. Nitekim Allah, kendisinden korkan kullarının her iki dünyada kefil olup ebedî mutluluğunun takvada olduğunu ifade etmektedir.⁷²

Sonuç

Derviş Spahiç Efendi 20. yüzyılda Bosna Hersek'te faaliyet gösteren nevi şahsına münhasır âlimlerden birisidir. Siyasî açıdan çalkantılı bir dönemde Travnik şehrinde yetişmiştir. Hayatını ilme ve Allah yolunda hizmete

⁷⁰ Dervis Spahic, "Tri savjeta", *Takvim*, (2007), 221-224.

⁷¹ Naim Hadziabdic hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Rijaset islamske ZajedniceU Bosni i Hercegovini, "Biografije dosadasnjih reis'ul-Ulema" erişim: 27 Nisan 2020, <https://static.islamskazajednica.ba/dosadasnje-reisu-l-uleme>.

⁷² Sosic, *İslamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*, 63.

adamış bir insandır. Kendinden ziyade milletini düşünen ve yeni nesillere ilim öğretmek amacıyla pek çok fedakârlık ve feragatte bulunan nadir şahsiyetlerdendir. Elçi İbrahim Paşa Medresesi'ndeki görevini terk edip sadece çiftçilik yapabileceği köyüne dönerek medrese kuran ve talebelerini hiçbir ücret almadan okutacak kadar fedakâr ve diğergam bir insandır. Yugoslavya'da komünistlerin tüm dinî değerleri yok etmeye çalıştıkları bir dönemde doğruları konuşmaktan ve öğretmekten çekinmeyen âlimlerden birisidir. İslam davası uğruna hapis yatan fakat bütün sıkıntılara rağmen doğru bildiklerinden taviz vermeyen ve her koşulda İslam'ı savunan bir âlimdi. Derviş Spahiç Efendi'nin yetiştirdiği talebeleri de onun gibi, aynı hizmet anlayışına sahip olmuş bu doğrultuda yeni nesilleri yetiştirmişlerdir. Komünist rejimde Orta Bosna'da İslam'ın yaşanması ve muhafazasında şüphesiz en büyük rolü Derviş Spahiç Efendi ve talebeleri oynamıştır.

KAYNAKÇA

- Aruçi, Muhammed. "Mehmed Cemaleddin Çauşeviç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/447-448. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Aruçi, Muhammed. "Besim Korkut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/204. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Baltacı, Cahid. *İslam Medeniyeti Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 3. Basım, 2010.
- Bejtic, Alija, "Elçi İbrahim Pasin Vakuf u Travniku - prilog kulturnoj povijewsti Travnika". *el-Hidaye*, 1, (1942), 4-9.
- Bejtic, Alija, "Podaci za Kulturnu Povijest Vezirskoga Grada Travnika, Godisnjak Zemaljskog zavoda za zastitu spomenika kùltüre i prirodnih rijetkosti N.R. Bosne i Hercegovine", 2, (1954), 152-154.
- Bejtic, Alija. "Derviş M. Korkut kao kulturni i javni radnik". *Oslobodzenje*, (1974), 18.
- Biscevic, Vedad. *Bosanski Namjesnici Osmanskog Doba (1463-1878)*. Sarajevo: Connectum, 2. Basım, 2006.
- Budimilija, Abdullah. "Moja sjecanja". *BZK Preporod*, (2004), 79.
- Didic, Fuad -Hecimovic, Esad, *Robija Sutnje-Stradanje Muslimana u Zenickom Kraju 1945-1987*. Zenica: KDM Preporod, 1991.
- Fusko, Esad, ile yapılan röportaj- 07. 03. 2020.
- Gafic, Mustafa, *Dervis M. Korkut Kazivanja o Travniku*. Travnik: SİP DD Borac, 1. Basım, 1998.
- Gazija-Pajt, Enisa, "Elçi İbrahim Pasina Medresa - Kontinuitet odgoja i obrazovanja". *Elçi İbrahim Pasina Medresa u Travniku 1706-2014*. 87-88, 90-91, 91-92. Travnik: Elçi İbrahim Pasina Medresa, 2014.
- Grabus, Merzuk. "Nije zaboravljen Jakub ef. Hadzic", *Preporod*, (Ekim 2009), 39.
- Grabus, Nedzad. "Preselio Jakub ef. Hadzic", *Preporod*, 24/794, (Aralık 2004), 37.
- Hadzic, Jakub ile yapılan röportaj, 25.06. 2002.
- Hasanovic, Bilal. "İslamske Obrazovne Institucije u Bosni i Hercegovini od 1850. do 1941". *İslamski Pedagoski Fakultet u Zenici 1*, (2008), 205.
- İbrahimspahic, Sadbera. "Devet Decenija Hizmeta Saban ef. Begovica". *YouTube*. Yayın Tarihi 28 Ağustos 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=QCnaB7MALQg->
- İbranovic, Dzemail. *Porodica Korkut i njen doprinos nasoj kulturnoj bastini*. Sarajevo: Saraybosna Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001.

- Karcic, Fikret. "Bosna Müslümanları Arasında Reisu'l-Ulema Müessesesi". çev. Mehmet Köse, *Dîvân Dergisi* 1, (1998), 27-35.
- Kasap, Midhat. "İstina o Medresi u Pojskama". *YouTube*. Yayın Tarihi 17 Mart 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=SFaOB1LLRY->
- Kasumovic, İsmet. "*Školstvo i Obrazovanje u Bosanskom Ejaletu za vrijeme Osmanske Uprave*". Mostar: İslamski Kulturni Centar, 1. Basım, 1999.
- Kiel, Machiel. "Travnik" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/308-311. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş & Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, 2004.
- Maline Selo Kod Travnika, Dženaza namaz hadî Dervîš (Šabana) Zlatić 16.12.2017.godine. *Facebook*, (16 Aralık 2017, 21.00). Erişim 04 Nisan 2020.
- Mehic, Mustafa. "İslamska obrazovna predavanja u tradiciji Sarajeva i drugih mjesta". *Glasnik* 2, (1982), 177.
- Rijaset İslamske Zajednice u Bosni i Hercegovini. "Biografije dosadasnjih reis'ul-Ulema". Erişim: 27 Nisan 2020. <https://static.islamskazajednica.ba/dosadasnje-reisu-l-uleme>.
- Sosic, Dzevdet. *İslamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*. Travnik: Elci İbrahim Pasina Medresa, 2. Basım, 2015.
- Spahic, Dervis. "Tri savjeta". *Takvim*, (2007), 221-224.
- Spahic, Dervis. *İmanski i İslamski Sarti*. Zenica: NISP Oslobodzenje, 1. Basım, 1974.
- Spahic, Dervis. *Pouke o Moralı i Bogobojaznosti*, Zenica: SRO Graficar, 3. Basım, 1986.
- Spahic, Dervis. *Tedzvid- Pravilno Ucenje Kur'an'a*. Zenica: NISP Oslobodzenje, 1. Basım, 1977.
- Traljic, Mahmud. "Dvije Znacajne Stogodisnjice". *Sebiarus-Godisnjak* 15-16, (1993), 58.

Balıkesir İlahiyat Dergisi
Balıkesir Theology Journal

Derginin Eski Adı

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
(Yayımlanan Sayılar: Yıl 2015, Cilt 1, Sayı 1 - Yıl 2019, Sayı 10)

Sahibi/Owner

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına
Prof. Dr. Mehmet Bayyığıt

Yazı İşleri Müdürü/Responsible Manager

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü Cengiz

Editörler/Editors in Chief

Doç. Dr. Mehmet Özkan
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ali Çanakçı

Editör Yardımcıları/Assistant Editors

Dr. Öğr. Üyesi Recep Emin Gül
Dr. Öğr. Üyesi Asem Hamdy Ahmed Abdelghany

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Mehmet Bayyığıt, Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Çaycı, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Ejder Okumuş, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Akkuş, Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Bahçekapılı, Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Dirik, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Özkan, Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Esmâ Sayın, Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Y. Emre Gördük, Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Demir, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ali Çanakçı, Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Lütfü Cengiz, Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Polat, Balıkesir Üniversitesi

Dizgi-Mizanpaj/Layout

Asem Hamdy Ahmed Abdelghany, Recep Emin Gül

Yazışma/Correspondence

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinkçiler Mah. Soma Cad. Altreyül/Balıkesir

Telefon: 0 266 249 61 79 & **Faks:** 0 266 239 87 46

E-posta: balikesirilahiyatdergisi@gmail.com

Web: <http://ilahiyatdergisi.balikesir.edu.tr>, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baid>

Baskı Yeri

Erman Ofset Matbaacılık LTD. ŞTİ. - Fevzi Çakmak Mah. Özlem Cad. No: 33/G Karatay/Konya
Tel: 0332 342 01 55 • Sertifika No: 15409

Basım Tarihi

Haziran 2020

İNDEKSLER

08.06.2020

30.06.2019

30.06.2019

30.06.2015

03.05.2020